

Aktywność ekonomiczna ludności na wybranych przygranicznych obszarach wiejskich w południowo-zachodniej Polsce¹

WSTĘP

Podstawowym uwarunkowaniem rozwoju obszarów wiejskich jest aktywność ekonomiczna ludności, w szczególności zmiany w zakresie pracy zarobkowej oraz struktury zatrudnienia. Problematyka ta jest bardzo ważna na terenach, na których z racji warunków naturalnych, lokalizacji, czy też realizowanych kierunków transformacji gospodarki zachodzą procesy dezagraryzacji. Niewątpliwie należą do nich przygraniczne obszary wiejskie w południowo-zachodniej Polsce, na których dzięki stopniowej likwidacji bariery rozwoju – jaką przez pół wieku była granica państwa – zachodzą intensywne procesy integracyjne.

Jednym z najczęściej stosowanych wyznaczników aktywności ekonomicznej ludności jest aktywność zawodowa wyrażana za pomocą odsetka ludności pracującej lub też poszukującej pracy. Na aktywność zawodową wpływają czynniki demograficzne, społeczne i ekonomiczne; w tym wiek, płeć, wykształcenie, miejsce zamieszkania i lokalny rynek pracy [Marcysiak, 2005]. Współczynnik aktywności zawodowej najczęściej jest wyższy na wsi niż w mieście, gdyż część ludności wiejskiej wykonuje pracę w swoim gospodarstwie rolnym [Luty i inni, 2010, s. 117]. Wyjątkiem są obszary o stosunkowo ekstensywnym rolnictwie lub w przypadku zaprzestania produkcji w znacznej części małych gospodarstw rolnych, czego przykładem jest województwo dolnośląskie, szczególnie jego obszary peryferyjne. W ostatnich latach w Polsce obserwuje się spadek aktywności zawodowej ludności rolniczej spowodowany wydłużeniem okresu edukacji, utratą miejsc pracy poza rolnictwem oraz upowszechnieniem systemu emerytalnego w rolnictwie [Karwat-Woźniak, 2009, s. 74–75]. Wyzwaniem w zakresie aktywności zawodowej ludności wiejskiej jest również zahamowanie migracji do miast oraz poważne problemy na pozarolniczym rynku pracy na obszarach oddalonych od dużych miast.

¹ Zagadnienie jest jednym z problemów badawczych w ramach projektu nr NN114186738 finansowanego ze środków KBN pt. *Przekształcenia na przygranicznych obszarach wiejskich w południowo-zachodniej Polsce*.

METODYKA BADAŃ

Celem badań jest identyfikacja aktualnego poziomu aktywności zawodowej i struktury zatrudnienia ludności wiejskiej na przygraniczu z Niemcami i Czechami w kontekście podstawowych uwarunkowań demograficznych i społecznych. Hipoteza badawcza – aktywność zawodowa, miejsce, rodzaj i wymiar czasu pracy ludności wiejskiej na przygraniczu zależą od takich cech jak: wiek, płeć, poziom wykształcenia oraz związek poszczególnych osób z gospodarstwem rolnym.

Do pracujących zaliczono osoby pełnoletnie, których łączny czas pracy zarobkowej w ciągu roku wynosił co najmniej połowę pełnego jej wymiaru (etatu). Z kolei do bezrobotnych zaliczono osoby zdolne i chętne do podjęcia pracy w pełnym wymiarze czasu, lecz faktycznie jej nieposiadające; co nie jest tożsame z bezrobociem rejestrowanym. Liczbę bezrobotnych oszacowano na podstawie odpowiedzi uzyskanych w trakcie ankiety – wywiadu. W analizach posłużono się wskaźnikiem zatrudnienia oraz przeciętnym rocznym czasem pracy dla poszczególnych grup badawczych ludności.

Podstawowym źródłem materiałów są badania ankietowe, które w formie wywiadu bezpośredniego przeprowadzono w latach 2010–2011 w 114 losowo wybranych gospodarstwach domowych na obszarach wiejskich przygranicza z Czechami i Niemcami. Kwestionariusz wywiadu składał się zarówno z pytań zamkniętych, jak i otwartych. Na przygraniczu z Czechami ankietyzację przeprowadzono w 75 gospodarstwach domowych w gminach miejsko-wiejskich Międzyzylesie, Radków i Lubawka (bez miasta – siedziby gminy), natomiast na przygraniczu z Niemcami w 39 gospodarstwach w gminach wiejskich Brody i Trzebiel oraz w gminie miejskiej Łęknica. Dobór gmin wynikał z zakwalifikowania do obszarów wiejskich miejscowości o liczbie mieszkańców poniżej 5 tysięcy. Szczegółowe badania aktywności zawodowej ludności wiejskiej obejmowały jedynie domowników wspólnie zamieszkujących co najmniej 3 miesiące.

WYNIKI BADAŃ

UWARUNKOWANIA AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ BADANEJ LUDNOŚCI

Badane gospodarstwa domowe składały się łącznie z 361 domowników, co daje przeciętnie 3,2 osoby na jedno gospodarstwo. Struktura ludności według grup wieku wykazała istotne deformacje. Nawet na tle niezbyt korzystnej przeciętnej krajowej na badanym obszarze stwierdzono relatywnie niski udział ludzi młodych w wieku 18–34 lat. Przyczyną tego była nasilona w ostatniej dekadzie emigracja netto ludzi młodych. Stwierdzono, że w ostatnich 5 latach badane gospodarstwa domowe opuściło na okres co najmniej 3 miesięcy 13% domow-

ników, z tego zaledwie ¼ osób powróciła. Emigracja była znacząca szczególnie w przypadku ludzi młodych, gdyż np. w grupie 20–29 lat ubyłło około 20% osób. Najbardziej popularnym kierunkiem wyjazdów były miasta, szczególnie duże w południowo-zachodniej części kraju (45% wyjazdów) oraz Niemcy (36%). Ten ostatni kierunek emigracji dominował wśród wyjazdów zagranicznych, zarówno na przygraniczu z Niemcami, jak i z Czechami. Główną przyczyną wyjazdów krajowych był brak pracy, względy rodzinne lub kontynuowanie nauki; natomiast zagranicznych prawie wyłącznie praca. Generalnie wśród osób opuszczających badany obszar udział mężczyzn i kobiet był jednakowy, jednakże w emigracjach wewnętrznych przeważali mężczyźni, a zagranicznych kobiety. Mężczyźni – emigranci najczęściej byli w wieku 20–40 lat i mieli wykształcenie zawodowe (nieco rzadziej wyższe lub średnie), natomiast kobiety najczęściej były w wieku 20–30 lat i z wykształceniem wyższym lub średnim. Duże nasilenie emigracji niewątpliwie wskazuje na wysoką aktywność ekonomiczną ludzi młodych zamieszkujących obszary wiejskie na przygraniczu, jednakże są one niekorzystne w kontekście strat w kapitale ludzkim i rozwoju tych peryferyjnych terenów.

Wyniki badań potwierdzają występowanie defeminizacji ludności wiejskiej na przygraniczu, gdyż przeciętna liczba kobiet na 100 mężczyzn wyniosła zaledwie 96,9. Zgodnie z oczekiwaniami, zjawisko to było najbardziej widoczne w grupie 25–34 lat, ale również w grupie powyżej 55 lat. Można zatem wywnioskować, że emigracje ludności z przygranicznych obszarów wiejskich, w przeszłości częściej kobiet [Łabędzki, 2009, s. 12], miały charakter falowy, a ich nasilenie wystąpiło w latach 70–80. ubiegłego wieku (emigracje wewnętrzne) oraz w pierwszej dekadzie bieżącego stulecia (zarówno emigracje wewnętrzne, jak i zagraniczne po 2004 roku). Potwierdza się więc pogląd o występowaniu fali emigracji [Cymanow, 2010, s. 39]. Druga fala została spowodowana zmianą uwarunkowań zewnętrznych na obszarach przygranicznych, ogólnie określanych jako procesy integracyjne w tej części Europy.

Kolejnym problemem jest relatywnie niski poziom wykształcenia badanej ludności. Udział osób z wykształceniem wyższym wynosił tu 11%, wobec średniej krajowej 18%². Problem ten tylko częściowo można wytłumaczyć wspomnianą powyżej emigracją ludzi młodych, z reguły lepiej wykształconych. Również udział osób z ukończonym wykształceniem średnim był nieco niższy, a z kolei z zasadniczym zawodowym nieco wyższy niż przeciętnie w kraju. W efekcie udział osób legitymujących się jedynie ukończonym wykształceniem podstawowym był tu o 7 p.p. wyższy niż przeciętnie w kraju. Kobiety były nieco lepiej wykształcone od mężczyzn, głównie dzięki większemu udziałowi pań z wykształceniem wyższym kosztem zasadniczego zawodowego.

² Według wstępnych wyników NSP 2011.

AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA BADANEJ LUDNOŚCI

Badania wykazały, że 58,3% ludności w wieku produkcyjnym pracowało, a 14,2% było bezrobotnych. W efekcie współczynnik aktywności zawodowej ludności w wieku produkcyjnym wynosił 72,5%. Jest on stosunkowo wysoki, m.in. o 4,9 p.p. wyższy niż na obszarach wiejskich w jedenastu przygranicznych powiatach w 2002 roku (NSP 2002) [Łabędzki, 2010, s. 120]. Należy zaznaczyć, że stosunkowo duża część (ponad 30%) bezrobotnych miała prawo do zasiłku, co wynika z tego, iż w licznych przypadkach zarejestrowani bezrobotni w urzędach pracy wykonywali pracę (nierejestrowaną), a tym samym w badaniach nie zostali zaliczeni do tej grupy osób. Wśród ludności biernej zawodowo (27,5% osób w wieku produkcyjnym) najwięcej było rencistów oraz „wcześniejszych” emerytów, natomiast nieco mniej osób uczących się i gospodyń domowych. Renciści najczęściej mieli 50–59 lat, co w połączeniu z „wcześniejszymi” emerytami było przyczyną silnego spadku, zarówno współczynnika aktywności zawodowej, jak i wskaźnika zatrudnienia w końcowych latach wieku produkcyjnego.

Ze względu na istotne znacznie płci w aktywności zawodowej analizę zatrudnienia przeprowadzono odrębnie dla mężczyzn i kobiet. Struktura zatrudnienia mężczyzn i kobiet była podobna, tzn. najwięcej osób zatrudnionych było najemnie (prawie 59% pracujących), następnie we własnym gospodarstwie rolnym (około 29%) i w ramach własnej działalności gospodarczej (prawie 21%). Występowały przypadki łączenia pracy najemnej lub pracy w ramach własnej działalności gospodarczej z pracą w swoim gospodarstwie rolnym (częściej w przypadku mężczyzn), dlatego suma powyższych trzech wskaźników przekracza 100%.

W tabeli 1 przedstawiono udział pracujących domowników oraz roczny czas pracy według rodzaju pracy, płci i grup wieku. Z danych wynika, że wskaźnik zatrudnienia dla wieku produkcyjnego był niski; w przypadku mężczyzn (62,8%, wobec średniej krajowej 69,8%) oraz kobiet (odpowiednio 54,2 oraz 60,4%). Znacznie mniej kobiet niż mężczyzn pracowało w wieku 18–24 lat (częściej niż mężczyźni studiowały) oraz po 54 roku życia, co wynika przede wszystkim z wcześniejszego przechodzenia na emeryturę.

Można zauważyć nieco odmienne występowanie szczytów aktywności zawodowej w poszczególnych rodzajach pracy. Mianowicie w przypadku pracy najemnej najwyższa aktywność przypadała na wiek 25–54 lat, pracy na własny rachunek 25–64 lat (również u kobiet), a pracy we własnym gospodarstwie rolnym na wiek 35–64 lat u mężczyzn i 35–54 lat u kobiet. Mamy więc do czynienia z silnym spadkiem wskaźnika zatrudnienia po 55 roku życia w pracy najemnej u obu płci, natomiast u kobiet również w pracy we własnym gospodarstwie rolnym. Jak już wspomniano, przyczyną był głównie wzrost bierności zawodowej, w szczególności liczby rencistów z tytułu niezdolności do pracy oraz „wcześniejszych” emerytów.

Tabela 1. Ludność pracująca według wieku i płci

Wyszczególnienie	Grupa wieku [lat]	18– 24	25– 34	35– 44	45– 54	55– 64	65 i więcej	wiek pro- dukcyjny
mężczyźni								
Pracujący najemnie	Wskaźnik zatrudnienia [%]	23,5	48,3	50,0	42,9	22,6	0,0	38,0
Pracujący na własny rachunek		0,0	17,2	16,7	10,7	16,1	4,0	13,2
Pracujący we wła- snym gosp. rolnym		5,9	13,8	20,8	25,0	19,4	4,0	17,8
Pracujący ogółem		29,4	79,3	83,3	67,9	45,2	4,0	62,8
Pracujący najemnie	Przeciętny czas pracy * [godzin/rok]	1738	1853	2023	2038	1907	-	1938
Pracujący na własny rachunek		-	2140	1500	1667	1750	1600	1791
Pracujący we wła- snym gosp. rolnym		1500	1975	2120	1400	953	20	1544
Pracujący ogółem		1690	1937	2044	2066	1987	1620	1987
kobiety								
Pracujący najemnie	Wskaźnik zatrudnienia [%]	14,8	38,9	51,9	37,9	7,4	0,0	32,2
Pracujący na własny rachunek		0,0	11,1	18,5	10,3	14,8	0,0	11,9
Pracujący we wła- snym gosp. rolnym		3,7	11,1	18,5	17,2	7,4	0,0	12,7
Pracujący ogółem		18,5	61,1	81,5	62,1	29,6	0,0	54,2
Pracujący najemnie	Przeciętny czas pracy * [godzin/rok]	1703	1875	2098	2020	2010	-	1988
Pracujący na własny rachunek		-	1900	2100	2400	1425	-	1943
Pracujący we wła- snym gosp. rolnym		2500	2050	1510	1356	900	-	1515
Pracujący ogółem		1862	1911	2156	2011	1440	-	1961

* dla osób pracujących

Źródło: badania własne.

Generalnie mężczyźni znacznie wyższą niż kobiety wartość wskaźnika zatrudnienia osiągalni w wieku 18–34 lat i po 55 roku życia. Niezależnie od niskiej aktywności zawodowej kobiet w tych okresach spowodowanej studiami, wychowywaniem dzieci lub wcześniejszym przejściem na emeryturę, przyczyną były też większe możliwości podejmowania pracy fizycznej przez mężczyzn z niższymi kwalifikacjami (młodszy najemnej, a starsi we własnym gospodarstwie rolnym).

Badania wykazały, że przeciętny czas pracy w ciągu roku jest zdecydowanie wyższy w przypadku pracy najemnej i na własny rachunek niż w swoim gospodarstwie rolnym. Zaskakujące jest wystąpienie przeciętnie dłuższego czasu pracy kobiet niż mężczyzn w przypadku pracy na własny rachunek (tab. 1). Jednakże, jak już wspomniano w przypadku mężczyzn znacznie częściej występowało łączenie tego sposobu zarabkowania z pracą w gospodarstwie rolnym.

Stwierdzono, że około dwie trzecie mężczyzn pracujących najemnie wykonywało pracę fizyczną, natomiast kobiet tylko połowa. Mężczyźni zdecydowanie najczęściej byli zatrudnieni w przemyśle i drobnej przetwórczości, nieco rzadziej w handlu, służbach mundurowych, budownictwie i mechanice samochodowej. Z kolei kobiety zdecydowanie najczęściej pracowały w lokalnej administracji, następnie w handlu, oświacie, przemyśle i drobnej wytwórczości oraz gastronomii.

Główne branże działalności na własny rachunek prowadzone przez ludność wiejską przygranicza to handel, hotelarstwo (wraz z agroturystyką) oraz nieco rzadziej warsztaty mechaniczne. Zdecydowana większość powyższych przedsięwzięć była zlokalizowana na przygraniczu z Niemcami, pomimo że prowadzono je w miejscu zamieszkania, to jednak były one nastawione na obsługę klientów spoza badanego obszaru.

W prawie 1/3 badanych gospodarstw domowych jeden z domowników posiadał gospodarstwo rolne. Wskaźnik zatrudnienia tej grupy osób (ludności rolniczej) w wieku produkcyjnym wynosił 60,8% i był tylko nieznacznie wyższy od wskaźnika dla ludności nierolniczej (56,2%). Należy zaznaczyć, że ze względu na niesprzyjające warunki naturalne do produkcji rolnej (słabe gleby na przygraniczu z Niemcami oraz górzysty teren na przygraniczu z Czechami) część gospodarstw rolnych zaprzestała produkcji rolnej lub była ona ekstensywna. Dlatego zaledwie 45% aktywnej zawodowo ludności rolniczej pracowało wyłącznie w gospodarstwie rolnym. Niski był również poziom nakładów pracy domowników w gospodarstwach rolnych, który dla grupy obszarowej 1–9 ha wynosił przeciętnie 7,4 AWU na 100 ha UR, dla grupy 10–49 ha odpowiednio 2,2 AWU, a dla grupy 50 ha i więcej 1,8 AWU³. W grupie obszarowej 1–9 ha najwięcej domowników pracowało najemnie, a dopiero w drugiej kolejności w swoim gospodarstwie rolnym. Natomiast w gospodarstwach powyżej 10 ha w miarę wzrostu ich areалу powiększała się dominacja pracy w gospodarstwie rolnym w strukturze zatrudnienia ludności rolniczej.

Analizę związków wykształcenia z aktywnością zawodową utrudnia występujące w Polsce istotne sprzężenie poziomu wykształcenia z wiekiem poszczególnych osób. W badanej populacji stwierdzono, że udział osób legitymujących się ukończonym wykształceniem wyższym zmniejsza się z 19% w grupie 25–34 lat do 6% w grupie 65 lat i więcej. Odwrotnie było z wykształceniem podstawowym, gdyż udział takich osób odpowiednio wzrastał z 4% do 62%. Ze względu na potrzebę ograniczenia wpływu wieku na aktywność zawodową analizę przeprowadzono w ramach dwóch odrębnych grup badawczych 25–44 lat i 45–64 lat (tab. 2). Do średniego wykształcenia zaliczono ukończenie szkoły

³ Według badań IEGŻ-PIB przeciętnie w Polsce wskaźnik zatrudnienia ludności rolniczej wynosił 80% (2005 r.), udział ludności rolniczej zatrudnionej wyłącznie w gospodarstwie rolnym wynosił około 2/3 (2005 r.), a nakłady pracy w rolnictwie indywidualnym 14,3 AWU/100 ha UR (2007 r.) [Karwat-Woźniak, 2009, s. 74–79].

policealnej, średniej ogólnokształcącej lub średniej zawodowej. Ze względu na stosunkowo małą populację zrezygnowano z analizy aktywności zawodowej osób w wieku 25–44 lat legitymujących się wykształceniem podstawowym.

Tabela 2. Wskaźnik zatrudnienia według poziomu wykształcenia i wieku [%]

Ukończone wykształcenie / grupa wieku	wyższe	średnie	zasadnicze zawodowe	wyższe	średnie	zasadnicze zawodowe	podstawowe
	25–44 lat			45–64 lat			
Pracujący na- jemnie	47,4	58,1	36,7	76,9	32,4	24,4	4,2
Pracujący na własny rachunek	10,5	18,6	13,3	7,7	18,9	14,6	4,2
Pracujący we własnym gosp. rolnym	15,8	11,6	23,3	15,4	18,9	22,0	4,2
Pracujący ogó- łem	73,7	83,7	70,0	84,6	59,5	53,7	12,5

Źródło: badania własne.

W grupie ludności w wieku 25–44 lat najwyższy wskaźnik zatrudnienia osiągnęły osoby z wykształceniem średnim, które zdecydowanie najczęściej pracowały najemnie i na własny rachunek. Dane dla tej grupy wieku potwierdzają duże problemy w ostatnich dwóch dekadach z wejściem na rynek pracy ludzi młodych z wykształceniem wyższym. Szczególnie niekorzystnie sprawa wygląda z przedsięwzięciami na własny rachunek. W grupie wieku 25–44 lat osoby po studiach najrzadziej podejmowały własną działalność gospodarczą. Należy to wyjaśnić brakiem doświadczenia zawodowego oraz środków finansowych na rozpoczęcie działalności. Jednakże w przypadku mężczyzn problem ten dotyczył całego analizowanego przedziału wieku 25–64 lat. Z przeprowadzonych analiz jednoznacznie wynika, że na obszarach wiejskich przygranicza działalność gospodarczą na własny rachunek najczęściej podejmowali mężczyźni legitymujący się wykształceniem zasadniczym zawodowym. Przyczyną zaistniałej sytuacji może być niedostosowanie kierunków posiadanego wykształcenia do lokalnych potrzeb, bądź też ograniczony popyt lokalny na działalności wymagające wysokich kwalifikacji.

Sytuacja osób z wykształceniem wyższym poprawia się znacznie w następnej grupie wieku (45–64 lat), gdyż prawie 85% tej grupy ludności pracowało zawodowo. Korzyści z wyższego wykształcenia ta grupa osiągała głównie dzięki podejmowaniu pracy najemnej. Generalnie przy przejściu z grupy wieku 25–44 do 45–64 lat wskaźnik zatrudnienia osób po studiach wzrósł, podczas gdy pozostałych grup zmalał. Natomiast bardzo niekorzystna sytuacja miała miejsce w przypadku aktywności zawodowej ludności z wykształceniem podstawowym, gdyż zaledwie co ósma osoba w wieku 45–64 wykonywała jakąkolwiek pracę.

W związku z problemami z wejściem na rynek pracy osób legitymujących się wykształceniem wyższym szczegółowej analizie poddano tę grupę osób. Spośród absolwentów wyższych uczelni najwięcej osób posiadało wykształcenie ekonomiczne (wraz z dziedzinami pokrewnymi), następnie pedagogiczne i humanistyczne. Lepiej radziły sobie na rynku pracy kobiety, przykładowo zdecydowana większość kobiet z wykształceniem ekonomicznym pracowała przede wszystkim w lokalnej administracji, podczas gdy na pięciu mężczyzn z wyższym wykształceniem ekonomicznym tylko trzech pracowało, w tym zaledwie jeden w swoim zawodzie. Podobnie kobiety z wyższym wykształceniem humanistycznym częściej niż mężczyźni znajdowały pracę w lokalnych instytucjach oświaty.

PODSUMOWANIE

Badania przeprowadzono w oparciu o dane z ankietyzacji 114 losowo wybranych gospodarstw domowych na obszarach wiejskich przygranicza z Czechami i Niemcami. Stwierdzono, że w ostatnich 5 latach wyemigrowało z nich 13% domowników, z tego zaledwie około 1/4 powróciło. Emigrujący mężczyźni najczęściej mieli wykształcenie zawodowe i wyjeżdżali w głąb kraju, natomiast kobiety, zwykle po studiach wyjeżdżały za granicę. Duże nasilenie emigracji niewątpliwie wskazuje na wysoką aktywność ekonomiczną ludzi młodych, jest jednak niekorzystne w kontekście strat w kapitale ludzkim, m.in. przyczyniło się do relatywnie niskiego poziomu wykształcenia ludności na rozpatrywanym obszarze.

Badania wykazały, że na przygraniczu pomimo niskiego wskaźnika zatrudnienia ze względu na relatywnie wysokie bezrobocie, aktywność ekonomiczna ludności wiejskiej jest nieco wyższa od przeciętnej krajowej. Wskaźnik aktywności zawodowej w wieku produkcyjnym wynosił na przygraniczu 72,5% (średnio w kraju 70,7%). Wśród osób biernych zawodowo najwięcej było rencistów oraz „wcześniejszych” emerytów, natomiast nieco mniej osób uczących się i gospodyń domowych. Ze względu na ekstensywny charakter tutejszego rolnictwa wskaźnik zatrudnienia ludności rolniczej był tylko nieznacznie wyższy od wskaźnika dla ludności nierolniczej.

W strukturze zatrudnienia dominowała praca najemna (prawie 59% pracujących), następnie we własnym gospodarstwie rolnym (około 29%) i w ramach własnej działalności gospodarczej (prawie 21%). Generalnie mężczyźni znacznie wyższą niż kobiety wartość wskaźnika zatrudnienia osiągalni w wieku 18–34 lat i po 55. roku życia. Powodem niższej aktywności kobiet w tych okresach były częściej przez nie podejmowane studia, wychowywanie dzieci lub wcześniejsze przejścia na emeryturę. Jednocześnie w przypadku osób słabiej wykształconych, mężczyźni mieli większe szanse zarobkowania na lokalnym rynku pracy.

Badania potwierdziły problemy z wejściem na rynek pracy ludzi młodych legitymujących się wykształceniem wyższym. Sytuacja tej grupy osób była znacznie lepsza w wieku produkcyjnym niemobilnym, szczególnie w przypadku kobiet.

LITERATURA

- Cymanow P., 2010, *Ekonomiczne skutki migracji ludności obszarów podgórskich*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XII, z. 5, s. 37–41, Warszawa–Poznań–Szczecin.
- Karwat-Woźniak B., 2009, *Zatrudnienie w rolnictwie indywidualnym w okresie transformacji i integracji europejskiej*, "Journal of Agribusiness and Rural Development", 3(13), Wyd. Uniw. Przyr. w Poznaniu, s. 73–81.
- Luty L., Jaworska M., Szewczyk J., 2010, *Przestrzenne zróżnicowanie aktywności ekonomicznej ludności na wsi w Polsce*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XII, z. 5, s. 115–119, Warszawa–Poznań–Szczecin.
- Łabędzki H., 2009, *Migracje ludności na obszarach przygranicznych południowo-zachodniej Polski*, Biblioteka Regionalisty, nr 9, Wyd. Uniw. Ekon. we Wrocławiu, s. 7–15.
- Łabędzki H., 2010, *Kapitał ludzki na przygranicznych obszarach wiejskich w południowo-zachodniej Polsce*, Roczn. Nauk. SERiA, t. XII, z. 5, Warszawa–Poznań–Szczecin, s. 120–124.
- Marcysiak A., 2005, *Czynniki kształtujące aktywność ekonomiczną ludności w gospodarstwach indywidualnych*, Prace Kom. Nauk Rol. i Biol., XLIII, seria B, nr 57, BTN Bydgoszcz.

Streszczenie

Badania przeprowadzono w oparciu o dane z ankietyzacji 114 losowo wybranych gospodarstw domowych w sześciu gminach położonych w pobliżu granicy państwowej z Niemcami i Czechami. Przedmiotem analiz była aktywność zawodowa ludności wiejskiej z uwzględnieniem rodzaju i czasu pracy zarobkowej. Obliczony dla ludności w wieku produkcyjnym współczynnik aktywności zawodowej jest dość wysoki i wynosi 72,5%, z tego 58,3% stanowią osoby pracujące. Zdecydowanie najpopularniejszym zajęciem ludności wiejskiej na przygraniczu była praca najemna, następnie praca we własnym gospodarstwie rolnym, a dopiero na trzeciej kolejności praca w ramach działalności gospodarczej prowadzonej na własny rachunek. Główne branże działalności na własny rachunek prowadzonej przez ludność wiejską przygranicza to handel, hotelarstwo (wraz z agroturystyką) oraz nieco rzadziej warsztaty mechaniczne. Prawie wszystkie powyższe usługi były nastawione na obsługę klientów spoza badanego obszaru. Badania potwierdziły duże problemy z wejściem na rynek pracy ludzi młodych z wykształceniem wyższym.

Economic Activity of Population in Rural Border Areas in the South-Western Poland

Summary

The study is based on data from questionnaires to 114 randomly selected households in six communes near the border with Germany and Czech Republic. The subject of analysis was the economic activity of rural population with respect to type and time of paid work. Calculated for the population in working age the economic activity rate is quite high at 72.5%, of which 58.3% were working persons. Definitely the most popular occupation of the rural population in border-side was hired labor, then work on their own farm and only at the third place, working as part of economic activity on its own. The main branches of self-employed rural population conducted by the bordersite are trade, hotels (including tourism) and more rarely shops. Almost all of these services are geared to serve customers outside the study area. The study confirmed the big problems in entering the labour market for young people with higher education.